

7. Корнелюк, Р. Мічені Нобелем: підкорювач волатильності Роберт Енгл. [Електронний ресурс]. / Економічна правда. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/08/13/244823>.
8. Річний звіт національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>.
9. Україна Фінансова. Волатильність на ринку цінних паперів та методи її прогнозування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/rzp/191.htm.
10. Investfunds [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.investfunds.ua>.

References

1. Lukyanenko I.G., Zhuk, V.M. (2013). Analysis of time series. Part One: Building ARIMA, ARCH/GARCH models using the package E.Views 6.0., I.G. Lukyanenko, V.M. Zhuk, K.: NaUKMA; Agrar Media Group, 187 p.
2. Bollerslev T. (1986). Generalized Autoregressive Conditional Heteroscedasticity. Journal of Econometrics 31, pp. 307 – 321.
3. Chong C.W., Ahmad, M.I., Abdullah, M.Y. (1999). Performance of GARCH Models in Forecasting Stock Market Volatility Journal of Forecasting 18, pp. 333 – 343.
4. Drakos A.A., Kouretas, G.P., Zarangas, L.P. (2010). Forecasting Financial Volatility of the Athens Stock Exchange Daily Returns: an Application of the Asymmetric Normal Mixture GARCH Model. Int. J. Fin. Econ. 15: pp. 331 – 350.
5. Engle R.F. (1982). Autoregressive Conditional Heteroscedasticity with Estimates of the Variance of United Kingdom Inflation. Econometrica 50, pp. 987 – 1007.
6. Glosten L.R., Jagannathan, R., Runkle, D. (1993) On the Relation Between the Expected Value and the Volatility of Nominal Excess Returns on Stocks. Journal of Finance 48, pp. 1779 – 1801.
7. Kornelyuk R. (2010). Labeled Nobel: intruder volatility Robert Engle, The economic truth. <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/08/13/244823>.
8. Annual Report of the National Commission on Securities and Stock Market in 2015. <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>.
9. Ukraine Financial. Volatility in the stock market and methods of forecasting. http://www.ufin.com.ua/analit_mat/rzp/191.htm.
10. Investfunds. <http://www.investfunds.ua>.

Отримано 26.12.2016

УДК 330.34(477):332.122:347.77

Сергій ЗАХАРЧЕНКО

ДІЛОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

Вінницький кооперативний інститут, Вінниця, Україна

Резюме. Показано важливість досконалого ділового законодавства для забезпечення високого конкурентного статусу країн і регіонів. Згідно з методологічними установками фахівців Інституту розвитку менеджменту (ІРМ – Лозанна, Швейцарія) представлено авторський підхід до оцінювання ділового законодавства як чинника міжнародної конкурентоспроможності країни та її регіонів. Запропоновано авторську методику оцінювання впливу ділового законодавства на конкурентний потенціал країни та її регіонів. Визначено оцінки впливу ділового законодавства на конкурентний потенціал України та її регіонів. На основі отриманих оцінок встановлено напрями удосконалення ділового законодавства задля підвищення міжнародної конкурентоспроможності України та її регіонів.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність (країни, регіону), фактор (субфактор) та індикатор конкурентоспроможності, ділове законодавство, рейтинг ІРМ.

Sergiy ZAKHARCHENKO

BUSINESS LEGISLATION AS A FACTOR OF INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF UKRAINE AND ITS REGIONS*Vinnitsia Cooperative Institute, Vinnitsia, Ukraine*

Summary. The article shows the importance of perfect business legislation for a highly competitive status of countries and regions. Considering the methodologies of experts of Institute of Management (IMD – Lausanne, Switzerland) the author suggests his own approach to the evaluation of business legislation as a factor in the international competitiveness of the country and its regions. In addition, the method of assessing the impact of legislation on business competitive potential of the country and its regions is described. The estimates of all indicators - competitiveness stimulators are obtained by the ratio (percentage) of actual and maximum values of indicators of leading countries (considering each indicator). The assessments of indicators – competitiveness destimulators are received by the ratio of minimum and actual performance indicators. The process of competitive potential evaluation of the regions according to the indicators of business legislation involves «international weighting» of national competitiveness indicators, i.e. determining the ratio of their values and the values of indicators of leading countries. The value of the aggregate index of countries and regional competitiveness is calculated as the simple arithmetic average of all partial coefficients, taking into consideration business legislation indicators. Based on the author's methodology, the assessment of business legislation impact on competitive potential of Ukraine and its regions is defined by utilizing the indicators of openness of Ukrainian economy to foreign goods and capital, support of domestic manufacturers, monopolization of markets, the impact of the shadow economy on economic development, business support by legislation, employees hiring and firing practices, attracting foreign labor. With the estimates derived, the author recommends the directions of improving business legislation to enhance international competitiveness of Ukraine and its regions.

Key words: international competitiveness (country, region), factors (subfactors) and an indicator of competitiveness, business legislation, rating IMD.

Постановка проблеми. В сучасну епоху конкурентний статус країн визначається передусім їх інноваційним лідерством. Однак недосконалість ділового законодавства і недотримання його можуть суттєво знижувати загальний рівень конкурентоспроможності і країни, і її регіонів. Тому проблема удосконалення ділового законодавства в умовах євроінтеграційного поступу України є надзвичайно актуальною. Отже, оцінювання ділового законодавства як чинника міжнародної конкурентоспроможності України та її регіонів має не тільки наукове, а й важливе практичне значення. Воно, з одного боку, показує вплив ділового законодавства на конкурентний потенціал України та її регіонів у міжнародному вимірі, а з іншого – дозволяє визначити стратегічні напрями його удосконалення в умовах активізації процесів глобалізації та євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку науково-практичних засад оцінювання та удосконалення ділового законодавства України (загалом і за окремими його напрямками) в контексті підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни і регіонів зробили фахівці Фонду «Ефективне управління» [1] та окремі вчені – Л. Гринів і С. Синиця [2], І. Дегтярьова [3], М. Мельник [4], Н. Різник [5], О. Рудич [6] та ін.

Наявні наукові напрацювання дають достатньо повне уявлення про вплив ділового законодавства на міжнародний конкурентний потенціал України та її регіонів. Водночас більшість досліджень спирається на методологію Всесвітнього економічного форуму або на власні підходи, тоді як дослідження за методологією Інституту розвитку менеджменту (IPM – Лозанна, Швейцарія [7]) все ще знаходяться в початковій стадії.

Мета статті – оцінювання ділового законодавства як чинника міжнародної конкурентоспроможності України та її регіонів на основі методології IPM та встановлення на підставі отриманих оцінок напрямів його удосконалення.

Постановка завдання. Завдання дослідження полягає в обґрунтуванні можливостей застосування методології ІРМ для оцінювання, аналізу та обґрунтування шляхів і засобів нарощування конкурентних переваг України та її регіонів у контексті удосконалення ділового законодавства країни та його гармонізації з діловим законодавством ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Посилення конкурентних позицій країни та її регіонів на міжнародному рівні можливе лише за умови створення для суб'єктів господарювання сприятливих умов для їхньої діяльності, в т. ч. й на основі удосконалення та неухильного дотримання ділового законодавства.

Ділове або бізнес-законодавство – це законодавство, що регулює відносини у сферах митного контролю, державних закупівель, корпоративної власності, залучення інвестицій (зокрема іноземних), державних закупівель і субсидій, ринкової конкуренції, роздержавлення і приватизації, податкових платежів, економічної злочинності, відкриття та закриття бізнесу, найманої праці, міграції робочої сили тощо.

Згідно з методологією ІРМ у системі факторів конкурентоспроможності країн і регіонів, субфактор «Ділове законодавство» відноситься до фактора «Ефективність управління». Основними його індикаторами є такі: відкритість економіки для зарубіжних товарів і капіталу, рівень підтримки національних товаровиробників, ступінь монополізації ринків, вплив тіньової економіки на економічний розвиток, правова підтримка бізнесу, практика наймання і звільнення працівників та залучення іноземної робочої сили [7].

Слід мати на увазі, що більшість індикаторів, які характеризують ділове законодавство, регіонального аспекту не мають, передусім ті, що стосуються регулювання конкурентних і трудових відносин, тому що законодавче поле, зокрема в унітарній країні, єдине й однорідне. Водночас рівень дотримання різних положень і норм цього законодавства в регіонах і відповідний вплив на їхню конкурентоспроможність буває різним.

Щоб виявити, які індикатори, що характеризують ділове законодавство, сприяють чи, навпаки, гальмують процес підвищення конкурентоспроможності країни та її регіонів, застосовується авторська методика. Згідно з нею, оцінки індикаторів-стимуляторів конкурентоспроможності одержуються на основі співвідношення (у відсотках) фактичних (країни і регіонів) і максимальних значень індикаторів (країн-лідерів за кожним із індикаторів). Відповідно, оцінки індикаторів-дестимуляторів конкурентоспроможності отримуються за співвідношенням мінімальних і фактичних значень індикаторів.

Наш підхід до оцінювання конкурентного потенціалу регіонів за індикаторами ділового законодавства передбачає використання процедури «міжнародного зважування» індикаторів національної конкурентоспроможності – за співвідношенням їх значень і значень індикаторів країн-лідерів.

Значення агрегованого індексу конкурентоспроможності країни і регіонів за індикаторами ділового законодавства розраховувалися як проста середня арифметична з усіх часткових коефіцієнтів.

За наведеною методикою ми отримали оцінки конкурентного потенціалу України та її регіонів за індикаторами ділового законодавства. В основу розрахунків покладено індикаторну базу ІРМ за 2012 рік. Їй була надана перевага тому, що в подальшому на показниках конкурентоспроможності економіки України та її регіонів, у т. ч. й за субфактором «Ділове законодавство», позначилися події, пов'язані з Революцією гідності (2013 – 2014 рр.) та анексією українських територій Росією (з 2014 р.).

Для розрахунків та аналізу, окрім матеріалів ІРМ [7], були використані матеріали Державної служби статистики України, Міжнародного інституту менеджменту (МІМ-Київ) та Фонду «Ефективне управління» [1, с. 102 – 207].

Відкритість економіки країни та її регіонів для іноземних товарів характеризує насамперед середня ставка імпортного митного збору. У Гонконзі й Сінгапурі, наприклад, такий збір не стягується, тому вона дорівнює нулю. Найменшою ж серед країн рейтингу ІРМ ставка імпортного митного збору є у Новій Зеландії – 2,1%, а найбільшою – у Бразилії – 13,7%. Україна займає 8-ме місце в рейтингу, що включає 59 країн, зі ставкою 4,60 %, випереджаючи в ньому країни-сусіди – Польщу (5,1%, 12-те місце) і Росію (9,5%, 49-те місце). Зрозуміло, що ставка імпортного митного збору є однаковою для усіх регіонів країни.

Ефективнішому використанню транзитного потенціалу України та її регіонів заважає недостатнє сприяння митних органів ефективному транзиту товарів. Це не сприяє захисту економічних інтересів держави під час визначення декларованої вартості імпортованих товарів. Унаслідок цього Державний бюджет України зазнає втрат, знижується конкурентоспроможність товарів вітчизняного виробництва на внутрішньому ринку, створюється підґрунтя для зловживання службовим становищем працівників митниці. Тому цілком закономірною є низька оцінка діяльності митних органів України експертами МІМ-Київ – у 1,67 бала (57-ме місце в рейтингу ІРМ) проти 8,81 бала у Сінгапурі. Трохи вищу оцінку має діяльність митної служби Польщі (4,95 бала, 41-ше місце) і майже на такому ж низькому рівні є діяльність митниці Росії (2,38 бала, 55-те місце). Тягар митних процедур на регіональному рівні, за оцінками експертів Фонду «Ефективне управління», найменшим є у Хмельницькій (2,12 бала, що краще, ніж у середньому по Україні, але на тому ж місці в рейтингу ІРМ), Запорізькій (1,96) та Вінницькій (1,91 бала) областях. Найбільше митні процедури заважають ефективному транзиту вантажів у Одеській (1,08 бала), Сумській (1,23) та Львівській (1,37 бала) областях, навіть більше, ніж у Аргентині – останній в рейтингу ІРМ.

Для захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції держава проводить політику протекціонізму, яка послаблює міжнародну підприємницьку діяльність, на противагу політиці фритредерства (вільної міжнародної торгівлі), яка її посилює. Вплив протекціонізму на підприємницьку діяльність в Україні експертами МІМ-Київ оцінюються у 2,72 бала (57-ме місце в рейтингу ІРМ) проти 8,98 бала у Чилі. Значно більший зиск для бізнесу дає політика протекціонізму у Польщі (6,61 бала, 25-те місце) і майже такий же – у Росії (4,12 бала, 55-те місце). Вплив протекціонізму є більш відчутним є у регіонах, що мають вищу активність у зовнішньоекономічній діяльності – у Києві, областях Донбасу і Промислового Придніпров'я.

Відкритість контрактів державного сектора для іноземних учасників в Україні є незначною як для країни, що входить до СОТ: 3,42 бала (56-те місце в рейтингу ІРМ) проти 8,23 бала у Чилі. І хоча Україна на одну позицію в рейтингу випереджає Росію (3,14 бала), вона суттєво поступається за цим індикатором Польщі (6,82 бала, 21-ше місце). Згідно з українським законодавством іноземні компанії мають право на рівних правах з вітчизняними брати участь у державних закупівлях. Водночас, значна корупційна складова і недосконала документація багатьох тендерів робить участь іноземних компаній (без українських власників) порівняно рідкісним явищем. Зрозуміло, що контракти у сфері державних закупівель можуть стосуватися різних регіонів країни, однак відповідної статистики щодо цього немає. Ситуацію в цьому плані має поліпшити запровадження системи публічних електронних закупівель ProZorro.

Хоча українське законодавство й проголошує вільний доступ іноземного капіталу в Україну, воно не підкріплене конкретним правовим механізмом і організаційними формами. Якщо до цього додати значну корумпованість українських чиновників, то

іноземні інвестори далеко не вільні у набутті контролю у вітчизняних компаніях. Експерти МІМ-Київ оцінюють їх свободу у набутті контролю над активами в Україні у 3,88 бала (57-ме місце в рейтингу ІРМ) проти 9,25 бала у Великобританії. За цим індикатором Україна лише на дві позиції поступається Росії (4,32 бала) і на 23 позиції Польщі (6,90 бала). При цьому частка іноземної власності досить суттєво диференціюється за регіонами. Найбільшою, за оцінками експертів Фонду «Ефективне управління», вона є Закарпатській області (5 балів – на рівні Китаю, який займає 51-ше місце в рейтингу ІРМ), Києві (4,54 бала) та Волинській області (4,43 бала), найменшою – у Кіровоградській області (2,95 бала – на рівні останнього місця рейтингу ІРМ, яке посідає Аргентина), АР Крим (3,21) та Хмельницькій області (3,27 бала).

Українське законодавство проголошує гарантії та вільний доступ іноземних інвестицій у країну, хоча й допускає встановлення обмежень і заборон, виходячи з потреб національної безпеки. Щоправда, в корумпованих країнах, до яких належить і Україна, адміністративні послуги з іноземного інвестування досить часто перетворюються в товар. І це вказує на те, що ринки капіталу в Україні не є легкодоступними: 3,02 бала в рейтингу ІРМ (56-те місце) проти 8,65 бала у Швейцарії. За цим індикатором Україна поступається і Польщі (6,90 бала, 25-те місце), і навіть трохи Росії (3,68 бала, 54-те місце). На регіональному рівні, за оцінками експертів Фонду «Ефективне управління», вплив регулювання на прямі іноземні інвестиції (ПІІ) є найбільш позитивним у Житомирській (3,51 бала – на рівні Греції, яка займає 55-те місце в рейтингу ІРМ), Закарпатській (3,41) та Волинській (3,40 бала) областях. Найбільше заважає регуляторна політика припливу ПІІ у Києві і Херсонській області (по 2,66 бала – на рівні Венесуели, яка займає передостаннє місце в рейтингу ІРМ), а також Одеській області (2,73 бала).

Обсяг ПІІ прямо залежить від інвестиційних стимулів, що є привабливими для іноземних інвесторів, зокрема таких, як збільшення частки ринку в зарубіжних країнах; контроль діяльності діючих підприємств країни-реципієнта; створення екологічно-небезпечних виробництв, які заборонені чи мають обмеження в країні базування. Для їх реалізації країна, що приймає ПІІ, повинна мати сприятливий інвестиційний клімат. В Україні експертами МІМ-Київ він оцінюється невисоко – у 2,41 бала (56-те місце в рейтингу ІРМ) проти 8,54 бала в Ірландії. За цим індикатором Україна поступається і Польщі (5,74 бала, 35-те місце), і Росії (4,09 бала, 49-те місце). Хоча деякі регіони мають достатньо високу інвестиційну привабливість для іноземних інвесторів. За оцінками Рейтингової агенції Інституту реформ, переведеними в 10-бальну систему оцінок ІРМ, поза конкуренцією в плані інвестиційної привабливості (за індикаторами економіки та інфраструктури, людських ресурсів, підприємництва та місцевої влади) – Київ (7,18 бала – на рівні Таїланду, який посідає 11-те місце в рейтингу ІРМ). Окрім Києва високий рейтинг мають Дніпропетровська (3,59 бала), Донецька (3,03), Харківська (2,97) та Одеська (2,94 бала) області [8, с. 180]. Натомість Житомирська (1,56 бала – трохи більше, ніж у Венесуели, яка посідає останнє місце в рейтингу ІРМ), Чернігівська (1,64) та Херсонська (1,66 бала) області мають низьку інвестиційну привабливість для іноземних інвесторів.

На регулювання конкуренції впливають різні законодавчі норми, а також конкретні заходи, зокрема державні субсидії приватним і державним компаніям (у відсотках від валового внутрішнього продукту [ВВП]). Вважається, що чим вони менші, тим меншим є вплив держави на ринковий механізм саморегулювання економіки. У деяких суб'єктів рейтингу ІРМ, зокрема ОАЕ, їх зовсім немає, у деяких, зокрема Гонконгу, Кореї і Греції, – вони мінімальні (0,03 – 0,05% ВВП), а в деяких, зокрема Чилі, – значні (4,65% ВВП). В Україні вони складають 1,87% (38-ме місце в рейтингу ІРМ), що гірше, ніж у Польщі (0,46%, 12-те місце), але значно краще, ніж у Росії (4,56%,

53-тє місце). На регіональному рівні на ринковий механізм певний вплив справляють видатки місцевих бюджетів, пов'язані з економічною діяльністю (у відсотках до валового регіонального продукту [ВРП]). Найменшим цей вплив є у Запорізькій (0,57% – на рівні Японії, яка посідає 16-тє місце в рейтингу ІРМ), Дніпропетровській (0,61) та Полтавській (0,66%) областях, а найбільшим – у АР Крим (3,64% – на рівні Індії, яка займає 51-ше місце в рейтингу ІРМ), Чернівецькій області (2,08) та Севастополі (1,94%). Однак ситуація має кардинально змінитися у зв'язку з реформуванням міжбюджетних відносин України на основі фінансової децентралізації.

Великі за розмірами державні субсидії можуть справляти значний дезорганізуючий вплив на добросовісну конкуренцію й економічний розвиток і підвищувати таким чином ступінь монополізації ринку. Найменшим цей вплив є у Чилі, тому й бал експертів ІРМ для цієї країни є найбільшим – 8,00. В Україні цей вплив є досить значним – 3,47 бала і 56-тє місце в рейтингу, що значно гірше, ніж у Польщі (6,52 бала, 11-тє місце) і гірше, ніж у Росії (4,62 бала, 46-тє місце). За ступенем монополізації ринку, за даними експертів Фонду «Ефективне управління» найвищі оцінки мають Вінницька (3,96 бала – на рівні Колумбії, що займає 53-тє місце в рейтингу ІРМ), Хмельницька (3,83) та Миколаївська (3,73 бала) області. Натомість, у Херсонській (2,8 бала – на рівні Аргентини, яка посідає 58-ме місце в рейтингу ІРМ), Донецькій (2,87) та Чернігівській (3,08 бала) областях монопольні тенденції проявляються найбільше. Наприклад, у Донецькій області це значною мірою пов'язано з монополізацією ринку чорних металів корпорацією «Індустріальний союз Донбасу». Загалом же недобросовісна конкуренція й рейдерство набрали в Україні значного розмаху. І це тільки поглиблює фінансово-економічну кризу, в т. ч. й на регіональному рівні.

Підприємства державної форми власності за певних обставин можуть слугувати перепорою для підприємницької діяльності. За оцінками експертів ІРМ, найменша загроза цього у Швейцарії (7,71 бала). В Україні така загроза є достатньо високою (4,50 бала, 47-ме місце в рейтингу ІРМ), тобто вищою, ніж у Польщі (6,65 бала, 19-тє місце), але нижчою, ніж у Росії (3,06 бала, 59-тє місце), де великою є частка державної власності в активах компаній типу «Газпром». На регіональному рівні певне уявлення про тиск державного сектора на бізнес може дати частка державних і комунальних підприємств у загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ. Більша частка реформованих (роздержавлених, приватизованих) підприємств свідчить про більшу свободу підприємницької діяльності в регіоні. Найбільшою вона є в західних областях – з давніми традиціями підприємницької діяльності – Львівській (18,7%), Чернівецькій (17,9) та Івано-Франківській (17,4%). Натомість, найменшою частка реформованих підприємств є у Києві (5,3%) та Севастополі (5,5%), що пояснюється їхніми специфічними суспільними функціями, відповідно, політико-управлінською та військово-морською. А серед регіонів обласного рівня найменше реформованих підприємств у столичній області (17,4%), хоча й значно більше, ніж у столиці.

У країнах з цивілізованими засадами ринкової економіки конкурентне законодавство має бути ефективним у запобіганні недобросовісній конкуренції. За оцінками експертів ІРМ цим цілям найбільше відповідає законодавство Данії (7,76 бала). Натомість, українське антимонопольне законодавство недостатньо сприяє її досягненню (2,53 бала, 58-ме місце в рейтингу ІРМ), його можливості слабші, ніж аналогічного законодавства Польщі (5,55 бала, 33-тє місце) і навіть Росії (3,13 бала, 56-тє місце). Водночас ефективність застосування цього законодавства на рівні регіонів є неоднаковою. За оцінками експертів Фонду «Ефективне управління», найвищою ефективність антимонопольної політики є у Волинській (3,05 бала – на рівні Венесуели, яка займає 57-ме місце в рейтингу ІРМ) і Полтавській областях (2,78) та Севастополі (3,02 бала). Недостатньо використовуються можливості антимонопольного

законодавства у Києві (1,96 бала), АР Крим (2,09) та Чернігівській області (2,26 бала). У цих регіонах воно використовується навіть менш ефективно, ніж у Болгарії, яка займає останнє місце в рейтингу ІРМ.

Тіньова економіка може серйозно послаблювати економічний розвиток, як наприклад донедавна в Румунії (1,13 бала, останнє місце в рейтингу ІРМ), а може практично не позначатися на ньому, як наприклад у Чилі (8,71 бала, перше місце в рейтингу). На жаль, в Україні тіньовий сектор є серйозним гальмом для економічного зростання (3,14 бала, 44-те місце в рейтингу ІРМ), що гірше, ніж у Польщі (4,23 бала, 36-те місце), але краще, ніж у Росії (3,05 бала, 46-те місце). За оцінками експертів Світового банку, частка неформальної економіки в Україні становить близько 50% [9]. На регіональному рівні тіньові відносини між суб'єктами та об'єктами управління виникають з приводу недосконалості механізмів сплати податкових платежів та зборів, неправомірної оцінки збитковості підприємств, приховування реальних розмірів заробітної плати, введення необґрунтованих націнок на товари, скоєння, власне, економічних злочинів тощо. За впливом тіньової економіки на економічний розвиток регіонів України в найкращій ситуації знаходяться, за розрахунками Н. С. Різник [5, с. 275], Севастополь (4,21 бала), Київська (4,04) та Донецька (3,98 бала) області. Тіньовий сектор найбільше гальмує економічний розвиток Закарпатської (2,66 бала), Чернівецької та Чернігівської (по 2,7 бала) областей.

Легкість ведення бізнесу у країнах рейтингу ІРМ оцінюється за організацією роботи дозвільної системи, органів державного контролю та технічного регулювання, на які бізнес, зокрема в Україні, витрачає близько 8 млрд. грн. на рік [10]. А ці гроші могли б піти на розширення та розвиток підприємництва й отримання конкурентних переваг. Тому оцінка експертів МІМ-Київ за індикатором легкості ведення бізнесу в Україні є невисокою – 2,12 бала (57-ме місце в рейтингу ІРМ), навіть нижчою, ніж у Росії (2,13 бала, 56-те місце) і суттєво нижчою, ніж у Польщі (3,48 бала, 47-ме місце). На рівні регіонів легкість ведення бізнесу можна оцінити за ефективністю правової системи в оскаржуванні регуляторних актів. Найефективнішою вона є у Волинській (2,54 бала – на рівні Бразилії, яка займає 53-тє місце в рейтингу ІРМ), Чернівецькій (2,45) та Закарпатській (2,25 бала) областях, а найменш ефективною – у Києві (1,64 бала – на рівні останнього місця рейтингу, яке займає Венесуела), Одеській (1,74) та Житомирській (1,95 бала) областях.

Створенню фірм чинне законодавство може заважати, чи, навпаки, сприяти. Найбільш сприятливе воно у Гонконзі (8,82 бала). В Україні та її регіонах законодавча підтримка створення фірм, навпаки, одна з найменш дієвих (3,06 бала, 57-ме місце в рейтингу ІРМ), навіть менш дієва, ніж у Росії (4,89 бала, 47-ме місце) і Польщі (3,81 бала, 55-те місце).

Про якість законодавчої бази, яка регулює сферу бізнесу, певне уявлення дають і такі індикатори, як кількість днів і кількість процедур, що передують відкриттю бізнесу. За кількістю днів, необхідних для відкриття бізнесу (всього 24), Україна займає в рейтингу ІРМ скромне 47-ме місце, значно поступаючись лідеру – Новій Зеландії (1 день), але трохи випереджаючи Росію (30 днів, 52-ге місце) та Польщу (32 дні, 53-тє місце).

За кількістю процедур, необхідних для відкриття бізнесу, Україна займає в рейтингу ІРМ ще нижче – 47-ме місце (9 процедур), значно поступаючись лідеру – Канаді (одна процедура) і суттєво – Польщі (6 процедур, 26-те місце), знаходячись на одному рівні з Росією.

Трудове законодавство покликане гармонізувати відносини у трикутнику «держава – бізнес – працівник». Особливо важливо, щоб методи наймання і звільнення, мінімальна заробітна плата тощо не ставали перепорою на шляху розвитку бізнесу. За оцінками експертів ІРМ найбільш гармонізованим є трудове законодавство у Швейцарії (8,28 бала). Українське трудове законодавство, основні положення якого зафіксовані у

Кодекси законів про працю, оцінене у 5,08 бала (35-те місце в рейтингу ІРМ), російське – у 5,28 бала (28-ме місце), польське – у 4,58 бала (39-те місце). На регіональному рівні дуже важливими є ті статті трудового законодавства, які регулюють практику наймання і звільнення працівників. За оцінками експертів Фонду «Ефективне управління», ця практика найбільш досконалою є у Дніпропетровській (5,40 бала – на рівні Австрії, яка займає 26-те місце в рейтингу ІРМ) і Одеській (5,33) областях та Києві (5,36 бала). А найбільше недоліків вона має у Закарпатській (4,67 бала – на рівні Люксембургу, який посідає 38-ме місце в рейтингу ІРМ), Тернопільській (4,77) та Львівській (4,86 бала) областях.

Міжнародну конкурентоспроможність країн та їх регіонів знижують великі виплати при звільненні з роботи. Тому у 20-ти країнах рейтингу ІРМ, у т. ч. й США, Японії, Італії та Польщі вони взагалі не передбачені трудовим законодавством. Із тих суб'єктів рейтингу, в яких вони передбачені, найменшою кількістю оплачуваних тижнів при звільненні з роботи є в Гонконзі (1,5 тижня), а найбільшою – в Індонезії (57,8 тижня). В Україні ця кількість складає 4,3 тижня (22-ге місце), Росії – 8,7 тижня (34-те місце).

Законодавство по безробіттю може більше чи менше стимулювати пошуки роботи безробітними та економічно неактивним населенням. Експерти ІРМ найбільш стимулюючим вважають законодавство по безробіттю Сінгапуру (7,89 бала). В Україні воно далеко не таке стимулююче – 3,67 бала і 45-те місце в рейтингу ІРМ, що нижче місць, які займають і Росія (5,11 бала, 22-ге місце), і Польща (4,29 бала, 42-ге місце). На регіональному рівні ми виходимо з того, що чим меншою є частка економічно неактивного населення, яке не знає де і як шукати роботу, чи зневірилося в її пошуках, тим більш ефективним є законодавство по безробіттю. У Миколаївській області й Севастополі воно застосовується найефективніше, де майже все економічно неактивне населення в правильному напрямку орієнтоване щодо працевлаштування. Достатньо ефективно воно застосовується також в Одеській (0,1%) та Харківській (0,2%) областях. А в Сумській (4,9%), Львівській (4,0), Тернопільській (3,3%) та деяких інших областях є значні резерви з підвищення ефективності його застосування.

Імміграційне законодавство може сприяти використанню вітчизняними компаніями іноземної робочої сили, а може, навпаки, перешкоджати цьому. За оцінками експертів ІРМ найбільш ліберальне імміграційне законодавство у Португалії (8 балів), про що свідчить значна кількість наших співвітчизників, які там працюють. В Україні закони про імміграцію щодо застосування іноземної робочої сили одні з найбільш жорстких – 4,33 бала і 56-те місце в рейтингу ІРМ – після Польщі (5 балів, 49-те місце) і Росії (4,98 бала, 50-те місце).

Загалом за субфактором «Ділове законодавство» Україна в рейтингу ІРМ-2012 займала 56-те місце. На першому місці був Гонконг, а наші сусіди – Польща та Росія – займали, відповідно, 29-те та 57-ме місця [7].

Значної диференціації рівнів конкурентоспроможності регіонів України за цим субфактором немає, тому що на території країни, як уже зазначалося, встановлено єдине законодавче поле. Однак є суттєва диференціація між регіонами за результатами реалізації цього законодавства. Відповідно, найвищі позиції в рейтингу конкурентоспроможності регіонів України за субфактором ділового законодавства донедавна займали: Донецька (до проведення антитерористичної операції – в середньому 36,1% від найкращих значень індикаторів субфактора), Дніпропетровська (35,4) і Запорізька (35,2%) області. Перша і друга області виділялися за інвестиційною привабливістю для іноземних інвесторів, друга – ще й за видатками місцевих бюджетів на економічну діяльність, практикою наймання та звільнення з роботи, а третя – за відносно великими видатками місцевих бюджетів на економічну діяльність та відносно невеликими сумами митних зборів. У кінці рейтингу регіонів – Сумська (31,4%),

Одеська (31,7) та Херсонська (31,9%) області (рис. 1). Одеська область, зокрема, на останньому місці в Україні за індикатором сприяння митних органів ефективному транзиту товарів.

Наведені вище оцінки ділового законодавства як чинника міжнародної конкурентоспроможності України та її регіонів служать підґрунтям для визначення напрямів його удосконалення, основними з яких є такі:

- гармонізація ділового законодавства України та ЄС, що сприятиме розширенню доступу українських товарів до ринків товарів і послуг ЄС, збільшенню обсягів залучення іноземного капіталу;

- встановлення ставок імпортного митного збору на рівні, який би не суперечив правилам СОТ та Угоді про асоціацію України з ЄС і сприяв ефективному транзиту товарів, але водночас забезпечував захист національного товаровиробника, в т. ч. від антидемпінгових розслідувань;

- розширення прав іноземних інвесторів щодо набуття ними контролю у вітчизняних компаніях за умови, що це сприятиме інноваційному та інвестиційному «запиленню» тих, але не вестиме до скорочення робочих місць, створення екобезпечних виробництв, зменшення надходжень до бюджетів різних рівнів тощо;

- стабілізація правового поля України задля підвищення інвестиційної привабливості країни та її регіонів, зокрема законодавства з питань корпоративного управління (аби подолати непрозорість системи реєстрації акцій, викривлення відомостей про акціонерів, розмивання капіталу шляхом додаткових емісій акцій, блокування проведення зборів акціонерів тощо), гарантування виконання державними органами обов'язків щодо іноземного інвестора, порядку переведення за кордон прибутків, доходів та інших коштів;

*Джерело : складено на основі розрахункових даних

Рисунок 1. Міжнародна конкурентоспроможність України та її регіонів за індикаторами ділового законодавства IPM-2012, середній % від найкращих значень індикаторів країні-лідерів

Figure 1. International competitiveness of Ukraine and its regions by, indicators of business law IMD-2012, average% of the best values of leading indicators

- удосконалення законодавчих норм, зокрема ст. 12 Господарського кодексу України, що спрямовують діяльність суб'єктів підприємницької діяльності за допомогою таких засобів регулюючого впливу держави, як державне замовлення, ліцензування, патентування, квотування, надання інвестиційних, податкових та інших пільг, дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій (в контексті розвитку державно-приватного партнерства);

- прийняття додаткових (крім законів України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та «Про захист економічної конкуренції») нормативно-правових актів, які б обмежували монополізацію виробництва, утворення монопольних структур і об'єднань (крім спеціально визначених державою) і сприяли формуванню в країні та її регіонах конкурентного середовища на засадах добросовісної конкуренції між товаровиробниками;

- удосконалення приватизаційного законодавства, що дозволить вивести з державного сектора ряд збиткових підприємств, які не мають стратегічного значення;

- посилення норм юридичної відповідальності представників тіньового сектору економіки, в т. ч. й офшорного бізнесу, з метою дотримання ними податкового, митного, валютного, трудового законодавства та норм торгівлі;

- правова підтримка підприємницької діяльності, спрощення процедур видачі дозвільних документів та оскарження регуляторних актів;

- удосконалення трудового законодавства у світлі вимог Міжнародної організації праці та міжнародних договорів про працю, зокрема Кодексу законів про працю та підзаконних нормативно-правових актів задля регулювання внесків бізнес-структур у фонди соціального страхування найманих працівників (що впливає на розмір допомоги по безробіттю, в разі нещасних випадків і/або втрати здоров'я), скорочення кількості безробітних, гідної оплати праці та виплат при звільненні з роботи;

- лібералізація еміграційного й, особливо, імміграційного законодавства, що має полегшити використання вітчизняної робочої сили за кордоном та іноземної робочої сили, передусім креативної, в Україні (в т. ч. й на умовах гнучкого графіка роботи).

Висновки. Оцінка міжнародної конкурентоспроможності України та її регіонів за субфактором ділового законодавства (згідно з методологією IPM) у період до російської агресії показала, що вона в цілому й за більшістю індикаторів була невисокою, а отже, потребує покращення. Для цього необхідно реалізувати низку конкретних заходів із врахуванням досвіду у сфері ділового законодавства, накопиченого в країнах ЄС. Це сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності України та її регіонів – на основі розвитку бізнесу, скорочення тіньового сектору економіки, зниження рівня корупції, закріплення соціальної справедливості в суспільстві.

Продовження досліджень у визначеному напрямку після відновлення територіальної цілісності України дозволить виявити тренди у зміні конкурентного статусу України та її регіонів у глобальному та євроінтеграційному просторі в контексті удосконалення ділового законодавства.

Conclusions. Assessment of international competitiveness of Ukraine and its regions by subfactors of business law (according to the methodology IMD) during the Russian aggression showed it as a whole and for most indicators was low, and therefore needs to be improved. It is necessary to implement a number of specific measures, taking into account experience in business law gained in the EU. This will increase the competitiveness of Ukraine and its regions – based on business development, the reduction of the shadow economy, fighting corruption, securing social justice in society.

Continued research in a certain direction after the restoration of the territorial integrity of Ukraine will reveal trends in changing the competitive status of Ukraine and its regions in the global and European integration space in the context of improving business legislation.

Використана література

1. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012: Назустріч економічному зростанню та процвітання [Електронний ресурс] / Т. Бойко, І. Гончаренко, Н. Дмитрюк та ін. – К.: Копірайт, 2012. – 208 с. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2012_body_ua_20.11.2012.pdf.
2. Гринів, Л. Конкурентоспроможність регіонів України в контексті адаптації національного виробника до умов глобального конкурентного середовища [Текст] / Л. Гринів, С. Синиця // Галицький економічний вісник. – 2015. – № 1. – С. 10 – 18.
3. Дегтярьова, І.О. Підприємництво як складова конкурентоспроможності регіону: управлінський аспект [Текст] / І.О. Дегтярьова // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х.: вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр». – 2009. – № 2. – С. 147 – 156.
4. Мельник, М.І. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій: монографія [Текст] / М.І. Мельник. – Львів: ІРД НАН України, 2012. – 568 с.
5. Різник, Н.С. Регіональний менеджмент детінізації економіки: дис. ... доктора екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» [Текст] / Різник Наталія Степанівна; Луцьк. нац. техн. ун-т. – Луцьк, 2012. – 465 с.
6. Рудич, О. Вплив антимонопольної політики держави на розвиток національної економіки [Текст] / О. Рудич // Галицький економічний вісник. – 2014. – № 3. – С. 40 – 46.
7. World Competitiveness Yearbook 2012. IMD [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>.
8. Заярна, Н.М. Оцінка інвестиційного рейтингу регіонів України [Текст] / Н.М. Заярна, Н.М. Іляш // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів, 2007. – Вип. 17.4. – С. 178 – 183.
9. Сколотяний, Ю. Прихований ресурс: як оцінити обсяги тіньового сектора? [Електронний ресурс] / Юрій Сколотяний // Дзеркало тижня. Україна. – 2012. – № 28, 17 серпня. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/prihovaniy_resurs_yak_otsiniti_obsyagi_tinovogo_sektora-107214.html.
10. Осаволюк, С. Інвестиційний клімат в Україні бізнес бачить по-своєму [Електронний ресурс] / Сергій Осаволюк. – 2012. – 20 червня. – Режим доступу: <http://poltavanews.com.ua/news/economics/investiciynij-klimat-v-ukrayini-biznes-bachit-po-svoyemu.aspx>.

References

1. Zvit pro konkurentospromozhnist' rehioniv Ukrayiny 2012: Nazustrich ekonomichnomu zrostanniu ta protsvitanniu [Elektronnyi resurs], T. Boyko, I. Honcharenko, N. Dmytryuk ta in. K.: Kopirait, 2012, 208 p. – Rezhym dostupu : http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2012_body_ua_20.11.2012.pdf.
2. Hryniv L. Konkurentospromozhnist' rehioniv Ukrainy v konteksti adaptatsiii natsional'noho vyrobnyka do umov hlobal'noho konkurentnoho seredovyscha, L. Hryniv, S. Synytsya. Halyts'kyi ekonomichnyy visnyk, 2015, no. 1, pp. 10 – 18.
3. Dehtyar'ova I.O. Pidpriemnytstvo yak skladova konkurentospromozhnosti rehionu: upravlins'kyi aspekt, I.O. Dehtyar'ova. Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya: zb. nauk. pr. Kh.: vyd-vo KharPI NADU «Mahistr», 2009, no. 2, pp. 147 – 156.
4. Mel'nyk M.I. Formuvannia biznes-seredovyscha Ukrayiny v umovakh instytutitsiynykh transformatsiy: monohrafiya, M.I. Mel'nyk. L'viv: IRD NAN Ukrayiny, 2012, 568 p.
5. Riznyk N.S. Rehional'nyi menedzhment detinizatsiyi ekonomiky: dys. ... doktora ekon. nauk : spets. 08.00.05 «Rozvytok produktyvnykh syl i rehional'na ekonomika» Riznyk Nataliya Stepanivna; Luts'k. nats. tekhn. un-t. Luts'k, 2012, 465 p.
6. Rudych O. Vplyv antymonopol'noii polityky derzhavy na rozvytok natsional'noii ekonomiky, O. Rudych. Halyts'kyi ekonomichnyy visnyk, 2014, no. 3, pp. 40 – 46.
7. World Competitiveness Yearbook 2012. IMD [Electronic resource]. Mode of access: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>.
8. Zaiarna N.M. Otsinka investytsiynoho reitynhu rehioniv Ukrainy, N.M. Zaiarna, N.M. Iliash. Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy, L'viv, 2007. Vyp. 17.4, pp. 178 – 183.
9. Skolotyanyi Yu. Prykhovanyi resurs: iak otsinyty obsiahy tin'ovoho sektora? [Elektronnyi resurs] Yuriy Skolotyanyy. Dzerkalo tyzhnia. Ukraina, 2012, no. 28, 17 serpnia. Rezhym dostupu: http://dt.ua/ECONOMICS/prihovaniy_resurs_iak_otsiniti_obsyagi_tinovogo_sektora-107214.html.
10. Osavoliuk S. Investytsiyniy klimat v Ukrayini biznes bachyt' po-svoyemu [Elektronnyi resurs] Serhiy Osavolyuk, 2012, 20 chervnya. Rezhym dostupu: <http://poltavanews.com.ua/news/economics/investiciynij-klimat-v-ukrayini-biznes-bachit-po-svoyemu.aspx>.

Отримано 26.12.2016